

આગમગચ્છીય આ.શ્રી જિનપ્રભસૂરિ વિરચિત

અપભ્રંશ-ભાષા-બદ્ધ

વજ્રસ્વામી-ચરિત

સં. રમણીક શાહ

ઈસ્વી. ૧૩મી સદીના ઉત્તરાર્ધમાં થઈ ગયેલા આગમગચ્છીય આચાર્ય જિનપ્રભસૂરિ ઉત્તરકાલીન અપભ્રંશ ભાષામાં રચેલી અનેક લઘુ કૃતિઓ પાટણના જૈન જ્ઞાનભંડારની તાડપત્રીય હસ્તપ્રતોમાં સંગ્રહાયેલી મળે છે. એવી એક કૃતિ 'વયરસામિચરિડ'(વજ્રસ્વામીચરિત) અહીં પ્રથમવાર સંપાદિત પ્રકાશિત થાય છે.

પાટણના સંઘવી પાટક ભંડારની નં. ૩૧૧ની તાડપત્રીય પ્રતમાં ૧૭મી કૃતિ 'વયરસામિચરિડ' પત્ર ૧૨૪ થી ૧૨૯ સુધીમાં લખાયેલી છે, તે પરથી લગભગ વીશેક વર્ષ પૂર્વે મેં કરેલી નકલના આધારે પ્રસ્તુત સંપાદન કર્યું છે. કૃતિની બીજી કોઈ હસ્તપ્રત મળતી નથી.

આ. જિનપ્રભસૂરિ આગમગચ્છના આચાર્ય હતા. તેમના ગુરુનું નામ દેવભદ્રસૂરિ હતું. આ દેવભદ્રસૂરિ સં. ૧૨૫૦ (ઈ.સ. ૧૧૯૪)માં અંચલગચ્છનો ત્યાગ કરી નવો આગમ યા ત્રિસ્તુતિક નામે ઓઢાખાતો ગચ્છ સ્થાપ્યો હતો. આ. જિનપ્રભસૂરિ પ્રાકૃત, અપભ્રંશ અને પ્રાચીન ગૂર્જર ભાષામાં ઘણી નાની નાની કૃતિઓ રચી હોવાનું જણાય છે. તેમની કર્મભૂમિ ગુજરાત હોય તેમ લાગે છે. તેમણે કેટલીક કૃતિઓ શત્રુંજયગિરિ પર રહીને રચી હોવાની નોંધ છે. તેમની રચનાઓમાં કેટલીક પ્રકાશિત થઈ ચૂકી છે. જ્યારે ઘણી હજુ સુધી અપ્રકાશિત છે. તેમના જીવન વિશે અન્ય કંઈ સામગ્રી મળતી નથી.^૧

પ્રસ્તુત કાવ્યમાં સરઢ અપભ્રંશ ભાષામાં કવિએ શ્રીવજ્રસ્વામીનું જીવનચરિત ગૂંથ્યું છે. ભાષામાં તત્કાલીન ગુજરાતીની પ્રબઢ અસર ધ્યાન ઁંચે છે.

૧. આ.જિનપ્રભસૂરિ અને તેમની કૃતિઓ માટે જુઓ- સંધિકાવ્ય-સમુચ્ચય, સંપા.

૨. મ. શાહ, પ્રકા. લા.દ.ભા.સં. વિદ્યામંદિર, અમદાવાદ, ૧૯૮૦.

सिरि-जिणपहसूरि-रड़उ वयरसामि-चरिउ

नमवि जिणवर निज्जियाणंग,
छत्तीस-गुण-गण-पवर- सुगुरु-चलण पणमवि सुभाविहि,
धम्म जु जीवह दय-सहिउ सयल-सुक्ख-दायगु सहाविहि ।
चउविह संघ वि सुर-महिओ, मुत्ति-निअंबिणि-हार ।
वयरसामि-सुचरिउ भणिसु, भवियण-मंगलकार ॥१॥
अत्थि इह नयर-वरु तुंबवणु अवयंती-देस-मज्झारि ।
तहिं वसइ धणगिरि इध्मपुत्तु तसु सुनंदा वर-नारि ॥२॥
तुम्हि निसुणउ भविक-जन, वयरसामि-चरितु ॥
जसु अट्ठावइ देव-भवे, गोअमि दिनु समत्तु ॥ तुम्हि०

[वस्तु]

अन्न-दिवसिण नेह-पडिबद्ध,
धणगिरि निय-पिअयम भणिय मुज्झ चित्तु भोग अमित्थइ,
पेक्खेविणु आरंभ घणु, निरय-तिरिय बहु दुक्ख सल्लइ ।
एउ निसुणेविणु वय-गहणि, मइ सुंदरि मोकलि ।
जर-रक्खसि निय-बलि सहिअ, आवइ अज्जु कि कलि ॥३॥ तुम्हि०
कर जोडवि सुनंदा भणए, आसा-लुद्धि अत्राह ।
पुत्त-जम्मु पडखेसु प्रिय, सामिअ म करि अणाह ॥४॥ तुम्हि०
पढम-जोवणि तासु वर-घरणि,
गय-गामिणि ससहर-वयणि रूववंतु निअ-तणु वहंतीअ ।
मिग-लोअण पिअ-वयणि पिउ भणइ बालु करुणं रुअंतीअ ।
अगगइ बंधवि वउ लइउ, सामीअ तउं म-न लेसु ।
निअ-कुल-कमला-केलि-करु, पुत्त-जम्मु पडखेसु ॥५॥ तुम्हि०
जणणीअ कुक्षि-सर-गयहंसो, देवलोगाउ ऊवन्तु ।
तउ धणगिरि सुकलावि दीख, सीहगिरि-पासि पवन्तु ॥६॥ तुम्हि०
सुनंदा पसवए पुत्त-रयणु, रूव-लक्खण-संजुत्तु ।
सहीअ भणइ जइ जणकु हुंतु, जम्मुस्सवु कारितु ॥७॥ तुम्हि०

सुणवि एउ वयणु जसु जम्म-काले जाईसरणु संपत्तु ।
 पिय-पासि लेसु वउ धरीउ चित्त माइ लूणइ(?) रेअंतु ॥८॥
 हालरू हालरू बालपणे संजमु जिण धरिउ
 सुनंदा-नंदणु धणगिरि-कुल-मंडणु ॥ हालरू०

वस्तु

गोअर-चरी चलिउ धणगिरि, अज्ज-समिति संजुत्तु ।
 सउणि जाणीउ भणइ सीहगिरि लेउ तम्हि सचित्तु अचित्तु ॥९॥ हालरू०
 पत्त सुनंदा-भवण-मज्झमि,
 रेअंतउ उच्छंगि ठिउ, लेवि पुत्तु तसु प्रिय समप्पइ ।
 करवि सक्खि नर-नारि-गण, हास-खिड्ढि धणगिरि सु घिप्पइ ।
 पिय-पासि आवीउ मुणवि, हसइ सु पमुइउ बालु ॥
 संजम-सिरि-उकंठ-मणु, मोहरय-खयगालु ॥ १० ॥ हालरू०
 हासइ पुत्तु आपेविणु, देइ सा मुणिवर दाणु ।
 साहु जं गहिउ तं मुअइ न हु, अमुणंतीअ निहाणु ॥११॥ हालरू०
 लेवि मुणिवर पुत्त-वर-रयणु,
 संपत्त सुह-गुरु-चलणि, भारु भणवि गुरु-हत्थि धारीउ ।
 आणिउ इह किं वज्ज-वरु, तासु, रूवु लक्खणु निहालीउ ॥
 जिण-सासण एउ उदयगिरि, उगिसइ वर-भाणु ।
 सावय-कुलि संगोवि करे, पालिज्जउ सु निहाणु ॥ १२
 साहु चरित-पासाय-धर, मुक्क सो सावय-भवणि ।
 रंगिहि धूअ वहूअ भलावए, आपण एउ तारण-तरणी ॥१३॥ हालरू०
 सिद्धि सुनंदा पुत्तु मणोइ,
 अलहंती रेअंत तहिं, पाइ खीर पन्नहइ झरंतिहि ।
 सव्वि वि महिला मिलवि तसु, कुणइ किच्चु न्हाणाइ भत्तिहि ॥
 छव्विह-जीवह रक्खकरु, वड्ढइ वयर-कुमारु ।
 तईय वरसि गुरु-आगमणि, किउ राउलि ववहारु ॥ १४॥ हालरू०
 राउ बे पक्ख मेलवि भणए, मुझ पासि ल्हीऊ पूतु ।
 तेडउ जणणीअ तउ जणकु, जसु पासि जाइ सो तासु पूतु ॥१५॥

सूर-उगमि सीहगिरि

सुगुरु संपत्त रयह भवणि, संधि सहीउ नर-वर नमंसिउ ।

सुय-कीलावण णेग सउं, पत्त सुनंद बहु-लोअ दंसीअ ॥

वयर-कुमरु पिक्खेवि निवु, बइस्सरइ उच्छंगि ।

भदे तिहूअण-मणहरणु, हक्कारिसु बहु-भंगि ॥ १६॥ हालरू०

संधि सउं नरवर को विवादो, जो दूच्छी आधारु ।

प्रिययम-बंधवि मूक निब्भागिणी, आपिऊ पुतु मल्लरु ॥ १७ ॥

तं आवि-न वयस्कुमार ! दूक्खिणी दुखु वीसारि पूत !

तउं आवि-न, माडिय हीअइ आधारु देवु ।

तउं आवि-न सुनंदा पभणए, आवि वाछ ! खेलावणां गहेवि ।

माइ-मणोरह पूरि हेव, हिअडए नेहु धरेवि ॥१८॥

तउं आवि-न, पसव-कालि जं दुहु सहइ,

तं पि सयलु केवली मुणंतीअ ।

बालप्पणि सुउ लालतिय मंगल सयय करेइ ।

सो पुणु जणणीअ रत्ति-दिणु दुक्ख-लक्खु परि देइ ॥१९॥ तउं०

कवणि न पावीउ मणूअ-भवो, कवणि न पावीउ सुक्खु ।

पुतु सो सुपुसिसु सलहीअए, जणणि जु जाणए दुक्खु ॥२०॥ तउं०

दुक्खि पावइ जीवु थी-जम्मु

दुहु बालीअ दुहु परणीअह, सहइ दुक्खु पीहर-विउत्ती ।

रत्ति-दिवसु दुक्खिहिं गहीअ, करइ कम्मु पर-मुह जुअंती ॥

दुक्खु अवच्चइ लालतीअ, एगागिणी सहेइ ।

जणणी-जम्मु सुदुक्खमउ, जिणवर वयणु कहेइ ॥२१॥ तउं०

जइ जिण-दीख तउं गहिअ-मणु, पच्छए लेजि ता पूत ।

अम्मा-पिअरि जीवंति वीरि, सा नवि गहिअ निरूत ॥२२॥ तउं०

वच्छ ! जणणी दीण विलवंत ।

दोहगिगे तुहै गिय रहि, बंधु वत्त निगुण निलक्खण ।

आवि पुत्त गुणगण-पवर, मरउं नाम वर-रूव-लक्खण ॥

इय विलवंतीअ नेह भरे, जइ नवि रक्ख करेसि ।

हिअउं फुट्टवि सा मुइअ, पच्छ सवणि सुणेसि ॥२३॥ तउं०

सुनंदा-दुक्खि बहु दुक्खिउ, एउ पिक्खिउ लोउ रोवंतु ।
 वयर-कुमर मणि चितवए, नयणिहि नीरु झरंतु ॥२४॥ तउ०
 माइ महीयलि तित्थु सुपसत्थु,
 जं मन्निं जिणवरिहि, गब्भवासि तिहु-नाणवंतिहि ।
 कुमरत्तणि जो देव-गुरु नमिउ नेव तित्थयर हुंतिहि ॥
 ते वि कयन्नू सिरि मउड, जणणी-चलण नमंति ॥
 तिहूअण-लच्छि-निवासकर, विणय-धम्मू पयडंति ॥२५॥ तउ०
 राय बोलाविउ धणगिरि, पहु हकारि कुमार ।
 एहु बे पक्ख पर वि पुण, लेसइ जं जगि सारु ॥२६॥ तउ०
 माइ मन्निवि संघु अवगणीउ,
 तसु मन्निण सा मन्निअ वि, जेण सज्ज वर-नाण-गुण-निहि ।
 संधिहि मन्निइं जिण-भणिइं, तरइ जीवु संसार-जलनिहि ॥
 इय चितवि मणु दिदु करवि, संघु पमाणु करेसु ।
 जणणी पुणु मह नेह-वसे, लेसइ समणी-वेसु ॥२७॥ तउ०
 कारुण य रयहरणं, तस्स पमाणं तु धणगिरि-हत्थे ।
 गहिऊण इमं सुंदर, लग्गसु जिणनाह-परमत्थे ॥ २८ ॥
 जइ सि कयज्झवसाओ, धम्मज्झयमूसियं इमं वयर ।
 गिन्ह लहुं रयहरणं, कम्मरय-पवज्जणं धीर ॥ २९ ॥
 तउ नरवइ-उच्छंग तुरि ऊतरिउ वयरकुमार ।
 सिरि आरेविउ रयहरणु, जणि किउ जयजयकार ॥ ३० ॥
 पिखि पिखि प्रियतम दलि सहिउ, नाठउ जाइ मोह-राउ ।
 बलि कीजिसु तसु वयरकुमर, जिणि संघह किउ उच्छाहु । पिखि०
 जीतउं चारित महाराजि जसु, जणणि-तणइ ववहारे ।
 सदागमि सदबोधि मन्नि, समकत्ति कीअ अमारे ॥ ३१ ॥ पिखि०
 पमुइउ संजमु सव्वविइ, अनु पाणि-दया संतोसु ।
 नाण-लच्छि संवर वरिउ, केवलसिरि हुउ तोसु ॥३२॥ पिखि०
 रायहिं पूइउ सयल-संघु, मह-ऊसवि वसति पहुचु ।
 सुनंदा वउ लेउ सुगुरु-पासि, कीउ निअ कुलु जम्मु पविचु ॥३३॥ पिखि०

समणीअ वसइं सिद्धि-घरि, गुरि मेलहीउ कीउ विहार ।
 साहुणि पढती गार-अंग-सुउ, गिन्हइ वयर-कुमार ॥३४॥ पिखि०
 अट्टमइ वरसि जो गुरि सरिसो, नयर ऊजेणि पहुतु ॥
 देवि वेउळ्वि नहगामिणी दित्री, परखीउ जसु चारित्तु ॥३५॥
 भो भविओ तम्हि नमउ भाविहिं वयरसामि ।
 जसु अणागत-चारित्तु पेखीउ, पणमीउ भद्बाहु-सामि ।
 भो भविओ रमीउ जु अप्पा-रामि ।
 गामि गच्छंति गुरि मुणि भणिय, तम्ह देसए वायणा वयर ।
 धन्न ते सीस जे तह ति भणेविणु, मानिउं वयणु निय-गुरु ॥३६॥
 भो भविओ०
 नाणु जं हुंतु निअ-गुरु-पासे, तं गहिउ ऊजीणि पुणु पत्तु ।
 भद्गुत्त मूली पढिउ दस पूरव, तउ दसपुरि संपत्तु ॥ ३७ ॥ भो भविओ०
 तत्थ जिणहरि सीहगिरि सुगुरि
 निअ पट्टि संठाविरु, वयरसामि संपन्न सुअहर ।
 मिलिवि संधि देविहि विहीउ, गुरु-पमोइ ऊसवु मणोहर ।
 पंचसइं परिवारि सउं, विहरइ पुहवि मुणिंदु ।
 मिच्छ-तिमिर-नित्रासकर, एउ अहिणवउ दिणिंदु ॥३८॥ भो भविओ०
 अइसय-लद्धि-संपुन्न-निहि, जम्मि देसम्मि विहरेइ ।
 वयरसामि सोभागि आवज्जीउ, लोअ संखिज्जु पणमेइ ॥३९॥ भो भविउ०
 कुसुमपुरि नयरि पत्त, वयर-सामि सम्मुखो रउ आवेइ ।
 देसण सुणवि अंतेउरी साहए, सूरि परमत्थु पयडेइ ॥४०॥ भो भविउ०
 सुणइ नरवरु बीअ-दिणि धम्म,
 अंतेउर-पुर-वर-सहिओ भणइ, लोउ गुण रूवु नय हिउ
 मणु तेसि जाणेवि गुरु,
 कुणइ रूवु साहावि सुरहिउ,
 इत्थंतरि धण कोडि सउं, सिद्धि धूअ ढोएइ ।
 पहु परणिसु मह पुत्ती, अत्रु पुरिसु न वरेइ ॥ ४१ ॥ भो भविउ०

विसय-सुखेहि जीअ णंत दुखइं सहइ चउगईअ संसारि ।
 संजमि पावए णंत सुखइं, केवलि कही विचारि ॥ ४२ ॥ भो भविउ०
 सुणवि उवएसु बहु लोअ पडिबुद्धा, तीए पडिवन्नु चारित्तु ।
 अमिय-सरिसेहिं वयणेहिं पणासीउ, कम्म-विसय-मिच्छतु ॥ ४३ ॥
 भो भविउ०

अन्न वरसि परिवारु भणइ, समण सीअंति दुभिक्षि ।
 देस-नगर-पुर-माग-भागा, गयणिहिं लेसु सुभिक्षि ॥ ४४ ॥ भो भविउ०
 जेअ साहम्मि-वत्सल्लि बहु उज्जुआ, चरण-करण-सज्जाय ।
 तित्थ-पभावग ते नर अक्खिय, आण कुणइं जिणाय ॥ ४५ ॥ भो भविउ०
 तेहिं मन्निउ नाहु अरहंतु
 अनु सह गुरु सिरि धम्मवरु, तरिउ तेहिं दुत्तर वि सायरु ।
 थिर-सम्मत्त चरित्त-धर, पत्तु मुणवि जे कुणइं आयरु ॥
 साहम्मिय सुअ-भणिय-विहिं, जे वच्छल्लु कुणंति ।
 धम्म पयासिउ जिण-भणित्त, ते सिव-सुह पावन्ति ॥ ४६ ॥ भो भविउ०
 इय चित्तवि पटि समण चडावीऊ, जाव गयणम्मि गच्छेइ ।
 ता शिखा छेदिऊ भणइ सिज्जागरु, राखि पहु सीसु करेई ॥ ४७ ॥ भो भविउ०
 सो चडावीउ गयण-तले जाइ सुभिक्षि पुरि नयरी ।
 बुद्धोवासगु राउ अमाणए संघु जिण-पूअ निवारी ॥ ४८ ॥ भो भविउ०
 अह पभावग अट्ट जिण भणित्त,
 पावयणी धम्मकही वाय लद्धि नेमित्ति तवसी अ ।
 विज्जासिद्ध कई अहूअ दढ-समत्त सुअनाणि संसिअ ॥
 अवमाणिय जिण-सासणह, जे उ विविक्ख करन्ति ।
 सत्तिहिं हुंती तिज्ज नर, भव-सायरि निवडंति ॥ ४९ ॥ भो भविउ०
 इय सुमरवि गुरु गयणि चलिओ, नयरि माहेसरी पत्तु ।
 कुसम मगीउ हिमवंत गिरे, सिरिदेवि दीवु आवंतु ॥ ५० ॥ भो भविउ०
 सहसपत्ते तीए आपीउ कमले कुंभ पुफुं घालेइ ।
 गयण-तले नाचंति बहु देविहि, जिणवर-भुवणि आवेई ॥ ५१ ॥ भो भविउ०

तीण उत्सवि भणइ पुर-लोड,
 जिणसासणु जयवंतु परि वयरसामि जिण अत्थि गुणगिरि ।
 हरिसिहि अंतेउरी-सहिउ नमइ रउ आवेई जिणहरि ॥
 देसण सुणवि नरेसरह, हूउ पडिबोहु तुरंतु ।
 तित्थ-पभावन ईणपरि, मुणउ सयलु गुणवंतु ॥५२॥ भो भविउ०
 एवमाईसु बहु देसि विहरेविणु,
 तित्थु पभावीऊ जिणवर ।
 नाणि जाणीउ निअ-आउ आसन्नउं,
 सीख देअइ वयर सीस पव[र] ॥५३॥ भो भविउ०
 अणसणु लेउ गिरवर-उवरि पंचसय-सीस-संजुतु ।
 वयरसामि सोभाणि सव्वे वी, मरतइं सउं मरंतु ॥५४॥ भो भविउ०
 चेलओ गामि भोलावीऊ मूको, तीण वि किउ अणसणु ।
 सव्वि जिण-आण जिण-धम्म आगहीउ
 कुणइं दिअ-लोकि सुह-मरण-गमणू॥५५॥भो भविउ०
 नाणि जाणीउ सीस वयर-संताणू
 तस्स दूर द्विय दिनु सुयनाणु ॥

झाअओ अणुदिणु
 महापभावु जिणराज-सासणु ।
 जिण पाविइं लहउ केवल-नाणू ॥५६॥
 वयर-कप्पहुम-साख हूअ चिआरि ।
 चंदु नायल्लु निवृत्ति विज्जाहरु ॥५७॥ झाअओ अणुदिणु०
 चंद-गच्छि देवभद्दसूरि दक्ख,
 फूरइ जिणप्रभसूरि समण-गुण-लक्ख ।
 नाणि चरणि गुणि कित्ति समुदू
 देउ वयरसामि-चरिउ आणंदु ॥५८॥ झाअओ अणुदिणु०
 सोहग्ग-महानिहिणो गुरुणो सिरि-वयर-सामिणो चरिअं ।
 तेरह-सोलुत्तरए रइयं सुह-कारणं जयउ ॥५९॥

जिम जिणेसरि थुणिइं मह पुत्तु सुअ केवलि गणहरि,
 पवरि नाण-लद्धि-संपुत्र गुणहरि,
 जह समत्ति चरित्ति थिरि दाणि सीलि तवि पुत्तु महाहरि,
 तह भवियण तं चिरु हवऊ, वयर सामि सु[च]रित्ति ।
 पढत गुणंत सुणंतह, संवेगु धरंत ॥ ६० ॥

* * *